РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Биляна Николаева Великова - Цонкова,

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас

на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор” по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, Докторска програма по Социална психология

Автор: Йоанна Николова Драгнева

Тема на дисертацията: „Интеграционни и мотивационни аспекти в процесите на миграция в зависимост от географската отдалеченост на страните-приемник Германия и САЩ“

Представеният от Йоанна Драгнева дисертационен труд е задълбочено и аргументирано изследване на актуален и значим проблем от областта на съвременната социална психология. Във фокуса на научен интерес са ключови психологични детерминанти, оказващи влияние върху процеса на миграция, а именно, интеграционните и мотивационни аспекти за заминаване и завръщане в родината в зависимост от географската отдалеченост на страните-приемник Германия и САЩ.

В съвременния свят миграцията, породена от комплексни по своята същност причини (икономически, социални и културни различия, кризи и конфликти, национална сигурност, стандарт на живот), е устойчив и траен процес, който бележи динамиката на развите на съвременните общества. Във все по-глобализиращия се свят, процесите на миграция формират многообразие от различни културни, религиозни и социални традиции в рамките на държавите.

България има дългогодишен опит с миграцията, която бележи значителен ръст в последните години. Фокусът върху влиянието на определени психологически детерминанти при избора за заминаване или завръщане в родината на българските емигранти е изключително важна тема с личностно и социално значение. В тази насока дисертацията на Йоанна Драгнева е много актуална и значима в научно и практическо отношение, предимно по посока на усъвършенстване на

мотивационните политики на страната ни спрямо мигрантите, които остават в държавата-приемник, и тези, които избират да се върнат в България.

Обща характеристика на дисертационния труд – обем и структура, литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата.

Структурата на дисертационния труд отговаря на изискванията за написване на научен труд, представящ научно изследване. Той е с обем от 222 страници, в които се включват увод, три глави, изводи, заключение и приноси, библиографска справка и приложен инструментариум на емпиричното изследване. Дисертацията е богато илюстрирана с помощта на 107 таблици и 22 фигури. Литературната справка е добре структурирана и кореспондира с предмета и задачите на дисертацията. Впечатление прави големият брой литературни източници 225, от които 189 на латиница и 36 на български език. В цитираната литература са отразени както класически автори по разглежданата проблематика, така и множество съвременни чужди и български изследователи.

Структурата на дисертацията е логически изградена и подчинена на цялостното разработване на изследователския проблем, на успешното решаване на поставените задачи и постигането на дефинираните цели. Теоретичната част е подробно и систематизирано разработена, което свидетелства за доброто познаване от докторанта на литературата и изследванията в тази научна област. Задълбочено и компетентно са проследени и анализирани водещите класически и съвременни концепции и изследвания, кореспондиращи с темите за идентификацията, акултурацията и мотивацията в контекста на процеса на миграция. Поставен е въпросът за функциониране на идентичността в съвременното общество и значението и важността ѝ в миграционните процеси. Ясно диференцирани са социалните и личностни аспекти на идентификацията в контекста на миграцията. Чувството за принадлежност се осмисля като значима стъпка по посока възстановяване и изграждане на идентичността на мигрантите. В този аспект умело представено и анализирано е разбирането за значението на въпросите за културното многообразие, „другите“ личности на мигрантите, техните права, принадлежност, членство, диференциация и самопредставяне.

Важен акцент в теоретичния анализ е поставен и върху акултурационните изменения в културите на мигрантите. Представени са пространно значимите

изследвания в тази сфера. Потърсена е и психологическо-поведенческата културна промяна в резултат на миграцията, чрез връзката между това как миграцията и акултурацията влияят на културното различие между и в групите. По същия задълбочен и аналитичен начин са проследени и разбиранията за мотивационните процеси в контекста на миграцията. Дискутирани са връзките между мотивацията за миграция и идентичността и акултурацията, като важни предпоставки в процесите на адаптация. Авторът поставя акцент върху изследванията в тази сфера и резултатите от тях, за да изведе основите на своето проучване.

Обзорът на теоретичните подходи и концепции по темата показва способността на докторанта да проучва, да анализира, да обобщава и да прави изводи на ключови за проблематиката термини и понятия и да диференцира специфичния аспект, който ще се изследва.

Втора глава представя методологията, организацията и методиката на изследването. Целите, задачите и издигнатите хипотези са ясно и коректно формулирани. Най-общо изследването цели очертаване на мотивационните профили за емиграция и връщане в родината на българските мигранти в зависимост от географската отдалеченост на страната-приемник. Проучването целѝ и да анализира причините за българската емиграция в различните български общности в Германия и САЩ. Основното допускане е, че отдалечеността на страната-приемник влияе както върху мотивите на емигрантите за заминаване, така и върху техните мотиви за завръщане в родината. Издигнати са пет конкретни хипотези за взаимовръзките между няколко променливи, представляващи интерес за изследването, а именно – географската отдалеченост на страната-приемник като фактор за силата и изразеността на процесите на идентификация, акултурация и социална интеграция на мигрантите, но също и хипотезиран ключов мотив за заминаване и завръщане в родината.

Постановката на изследователския проблем, както и формулираните изследователски задачи логически предпоставят и избора на изследователския подход в дисертационното изследване – смесен, количествено-качествен. За целите на проучването е използван специално разработен въпросник, фокусиран върху основните изследователски конструкти: идентификация, акултурация, мотивация за връщане, бъдещи перспективи за поколението. Приложен е на впечатляваща по обем извадка – 491 лица – мигранти в Германия и САЩ. В проучването е включено и

наративно биографично интервю, което позволява да се изведат допълнителни интерпретации и генерализации въз основа на споделени житейски истории от 32 мигранти, пребиваващи в двете държави. Коректно са отбелязани ограниченията на подобно проучване.

Висока оценка заслужава и включеният във втора глава задълбочен и компетентен сравнителен анализ на профилите на двете страни-приемници по отношение на социално-икономическата, правно-политическа и културна интеграция на мигрантите в тях.

В трета глава последователно и логично са представени и богато онагледени резултатите от проведеното изследване, данните от което са прецизно обработени и анализирани. Направените изводи са релевантни на задачите и обективно отразяват резултатите от изследването.

Очертани са специфичните модели на адаптация на сънародниците ни, живеещи в Германия и САЩ и са разкрити мотивите им за евентуално завръщане в родината. Изведени са три идентификационни профила (висок, нисък и междинен), като от съпоставката убедително се очертава изводът, че мигрантите, които имат по-лесен достъп до България, имат по-слаба до средна идентификация, докато тези, които живеят в по-отдалечената географски страна, имат по-силно изразена идентичност. Три профила са изведени и по отношение на акултурацията, като по-високо ниво на процесите се открива сред мигрантите в САЩ в сравнение с тези в Германия. Убедително се доказва, че географската отдалеченост на страните-приемник е ключов фактор за мотивите на българските емигранти както за заминаване, така и за връщане, а бъдещите перспективи за поколението се определят от страната, в която живеят мигрантите в момента.

Дисертационният труд завършва със заключение, което е добре структурирано като е направена връзка със задачите на дисертацията и са изведени най-съществените резултати от емпиричното изследване.

Методичен подход

Изследователският подход в дисертацията съответства на стандартите за провеждане на съвременно научно проучване и осигуряване на надеждни резултати. Използваният методичен апарат е достатъчно изчерпателен, позволява достигането на поставената цел и реализиране на задачите на изследването. Процедурата на

провеждане на изследването е детайлно и прецизно описана. Статистическите методи, които са приложени при обработката на данните са съобразени с целите и задачите, поставени в изследването, както и с характера на предполаганите зависимости между изследваните конструкти.

Значимост и убедителност на получените резултати. Научни приноси

Резултатите от проведеното изследване са подробно и аналитично представени и коректно интерпретирани на основата на добро познаване на понятийния апарат в съответната научна област. Изведените от докторанта изводи и обобщения са добре аргументирани, ясно и коректно формулирани и притежават безспорна приносна стойност. Представеният труд представлява цялостно и завършено теоретично и емпирично изследване, с несъмнени научни и научно-приложни приноси. Сред тях заслужава да се отбележи структурирането и провеждането на първо по своя род социално-психологическо изследване на емигрантска тематика през фокуса на отдалечеността на страните-приемник. Особено значим за практиката е създаденият от Йоанна Драгнева работещ инструментариум за изследване на емигранти, които са на разстояние. На негова основа са изведени профили на емигрантите в Германия и САЩ, отразяващи интеграционните, акултурационни и мотивационни фактори. Приложеният модел на изследване и резултатите от него могат да послужат за основа за създаването на политики спрямо емигрантски български общности в зависимост от отдалечеността на страните-приемник.

Приемам напълно описаните от докторанта четири приносни момента в дисертационния труд, които са с изследователски и практически характер.

Личен принос на кандидата в изследванията по дисертацията

В представения дисертационен труд определено личи авторския подход. Моделът на изследване отразява позицията на докторанта към акцентиране върху различен ракурс в изучаването на процесите на миграция с фокус върху психологичните детерминанти. Извеждането на отдалечеността на страните-приемник като фактор по отношение на мотивационните и интеграционни аспекти в процесите на миграция е съществен личностен принос с висока приложна стойност.

Качество на научните трудове, свързани с покриването на минималните национални изисквания за „доктор“

Представеният автореферат адекватно и коректно отразява дисертационния труд като включва и приносите и публикационната активност на докторанта. Йоанна Драгнева е представила четири публикации по темата на дисертационния труд, което напълно покрива минималните изисквания за придобиването на научна и образователна степен „доктор“.

Критични бележки

Към представените материали нямам критични бележки по същество.

Заключение

Представената дисертация е цялостен и завършен научно-изследователски труд със значими научни и приложни приноси и изцяло отговоря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане. Дисертацията доказва способностите на автора да планира, организира и проведе научно изследване, чиито резултати да анализира и интерпретира по подходящ начин.

Всичко това ми дава основание с убеденост да предложа на уважаемите членове на Научното жури да оценят дисертационния труд положително и да гласувам с „Да” за присъждането на **Йоанна Николова Драгнева** на образователната и научна степен „**доктор**”.

06.04.2023 г.

Рецензент: .....

(доц. д-р Биляна Великова-Цонкова)